

Žeranovice | Detail mlýnu

Identifikační údaje

Adresa	Žeranovice 75 769 01
Okres	Kroměříž
Katalogové číslo	Burian 665
Katastrální území	Žeranovice
GPS	49° 17' 38.6" 17° 35' 32.7"
Mapová značka	Německý / Zaniklý objekt, památník
Poloha vůči obci	650 m ZSZ od středu obce
Číslo kulturní památky	
Přístupnost	Volně přístupný
Rok stavby	1790
Rok zániku	asi zač. 30. let 20. sto - rozebrán

Stručný popis

Na místě Na větřáku severozápadně od obce postavil v roce 1790 František Hlobila větrný mlýn německého typu. Postavil ho na místě, kde již dříve mlýn stával. O šest let později ho chtěl přestěhovat do Bořenovic, což bylo velice složité. Místo toho mlýn 6. 1. 1796 prodal Tomáši Potůčkovi z Martinic a sám si postavil v Bořenovicích nový (dnes je v Rymicích).

Mlýn v Žeranovicích koupila za 690 zl. rodina Potůčkova, která zde hospodařila po dobu šesti generací až do zániku mlýna začátkem 30. let 20. století. První majitel Tomáš Potůček zemřel v roce 1801. Posledním majitelem byla vdova po Juliu Potůčkovi II - Františka.

Provoz mlýna však skončil již po první světové válce. Na jejich paměť jim potomci postavili z mlýnských kamenů pomníček s nápisem: „Na této samotě „Větřáku“ žilo šest generací Potůčků - větrných mlynářů. Z jejich osudů vyrůstají naše“. Tato dojemná památka určitě k historii větrného mlynářství také patří.

Pozn.

V sekci Zajímavosti těchto stránek jsou uloženy paměti Františky Stokláskové (roz. Potůčkové), originály i překlady tří kupních smluv i přednáška prof. Martina Potůčka o historii mlýna i celého rodu.

Historie

Větrák Žeranovice - historii sepsali František a Martin Potůčkovi o svých mlynářských předcích

František Hlobila ze Žeranovic prodal dne 6. ledna 1796 Tomáši Potůčkovi z Martinic zařízení větrný mlýn se dvěma oškrtky (Schärfeisen), se dvěma mlecími stolicemi, jedním krumpáčem, tažným lanem k natáčení mlýna, s obydlím a s pozemky o výměře 10 měříc, to vše za 690 zlatých. Potvrzuje to zachovaná kupní smlouva. František Hlobila zakoupil pozemek, na kterém mlýn postavil, od jeho hraběcí Excellence Seilernovského statku žeranovického. Potvrzuje to jiná kupní smlouva, podepsaná už o šest let dříve, 31. prosince 1789. Po zbudování mlýna uvažoval o jeho převezení do Bořenovic, ale vzdálenost 9 km na rozebrání a naložení těžkého mlýna na povoz byla věc nelehká. Proto mlýn prodal a v Bořenovicích postavil mlýn nový. Ten dnes stojí ve skanzenu v Rymicích.

Na tomto místě však musel jiný větrný mlýn stát už mnohem dříve. Už Lánové rejstříky z roku 1656, a posléze i katastry Tereziánský a Josefínský z druhé poloviny 18. století – zde totiž uvádějí trať „Od Povětrníka“. Toto označení nevzniklo náhodně. Názvy polních tratí bývaly odvozovány od něčeho, co příslušný územní okresek charakterizovalo. Lze tedy předpokládat, že Hlobila postavil nový mlýn na místě nebo v blízkosti místa, kde stával jiný větrný mlýn již dříve. Například Gregor Wolny, moravský historik píšící německy, zmiňuje v roce 1736 v Žeranovicích mlýny hned dva: dolní a horní. Ten dolní mohl být vodní – a ten horní mohl být předchůdcem tohoto.

Nový majitel žeranovického mlýna Tomáš Potůček I předtím působil v Martinicích. Svědčí o tom záznam v Knize mistrovské nového cechu mlynářského v Holešově ze dne 8. července 1770 o tom, že je povinen zaplatit 7 zlatých cechovního příspěvku. Když mlýn koupil, neměl po ruce dostatečnou hotovost a musel si tedy vypůjčit 210 zlatých ze Sirotčího pokladního fondu poddanského statku Žeranovice. Na novém místě mu ale osud nedopřál dlouhého působení: za neznámých okolností umrl dva dny před Štědrým dnem 1801.

Mlynářské řemeslo po něm postupně převzalo pět dalších generací rodu Potůčků. Těm se též nešťastné události nevyhýbaly. Mlýn smetla 5. srpna 1865 vichřice. Stalo se tak pouhé dva dny po smrti třetího mlynáře v pořadí Tomáše Potůčka III. Ten po sobě zanechal šest nezaopatřených dětí. Včetně jednadvacetiletého syna Františka, kterému nezbylo než od základů vyvrácený větrný mlýn s velkými obtížemi znovu postavit. Předposlední pátý majitel, Julius Potůček I musel v první světové válce narukovat. Mlýn tudíž během válečných let chátral a po válce, v roce 1919 domlel. Za války ovšem ještě sloužil. S ohledem na nebezpečí zhroucení musel být v roce 1935 zbořen. Na usedlosti dále hospodařil poslední majitel Julius Potůček II. Toho i jeho ženu Františku, když se za bouře vraceli z pole, zasáhl 13. června 1979 blesk. Františka vyvázla jen s popáleninami, ale Julius nepřežil. Namále měl ale již mnohem dříve. Od roku 1941 poskytl na Větráku úkryt nadporučíkovi čsl. Armády Sergeji Julínkovi, od roku 1943 i zběhovi z německého zajateckého tábora ruskému důstojníkovi Pavlu Alexeji Uvakinovi. 9. února ale šlo Gestapo po udání najisto: v ranních hodinách samotou obklíčilo a po přestřelce byli všichni, včetně Uvakina s prostřelenou nohou, zatčeni a později odsouzeni. Celá rodina Potůčků byla v únoru 1945 odsouzena k mnoholetým trestům vězení a Julius Potůček II k trestu smrti. Dveře jeho pankrácké cely pro odsouzence k smrti otevřelo na poslední chvíli Pražské povstání v květnu 1945 pouhé čtyři dny před plánovanou popravou. Mlynáři představovali vesnickou elitu. Julius Potůček I byl hned po 1. světové válce zvolen starostou Žeranovic. Nejen to. V roce 1925 založil družstvo pro regulaci potoka Svodnice k odvodnění podmáčených polností. V roce 1926 zorganizoval scelování polí, aby se mohla lépe obdělávat. A v roce 1939 stál v čele mlátického družstva, které zakoupilo mlátičku a půjčovalo ji pak v době žní svým členům. Tradovalo se o něm, že si uměl širočinou na otesávání trámů za pár vteřin přistříhat tužku. Tak či onak, mlynáři museli být i zdatnými řemeslníky.

Po smrti posledního hospodáře Julia Potůčka II se jeho bratr MUDr. František Potůček (1913-1995) rozhodl na místě zaniklého Větráku postavit se souhlasem a s pomocí nového majitele usedlosti Ing. Jiřího Boleslava v roce 1983 památník. Je sestaven z jeho zachovalých zbytků: tři na sebe položené mlýnské kameně, jejichž otvory protíná ocelová osa (tzv. vřeteno) a z železného ložiska (tzv. kypřice) z mlýnského soukolí. Na horním mlýnském kole jsou vytesány letopočty 1796-1981. Do betonového podstavce je vložena kamenná deska s nápisem

Na této samotě „Větráku“

**žilo šest generací Potůčků
větrných mlynářů.**

Z jejich osudů vyrůstají naše.

Půjdete-li kolem, můžete se posadit na lavičku ze zbytků dubového trámu, kolem něž se celý mlýn otáčel. A zaposloucháte-li se opravdu pozorně, možná, snad zaslechnete i lehký svist mlýnských křídel.

Jména mlynářů působících na mlýně

Hospodáři Narození a úmrtí

Hlobila František

Tomáš Potůček I 1727-1801

Tomáš Potůček II 1764-1832

Tomáš Potůček III 1805-1865

František Potůček 1844-1903

Julius Potůček I 1878-1952

Julius Potůček II 1914-1979

Prameny:

Paměti Františky Stokláskové, rozené Potůčkové, dcery drobného rolníka a větrného mlynáře Františka Potůčka ze Žeranovic. Vydáno nákladem rodiny Potůčků a Stoklásků. Olomouc 2012.

Potůček, Martin. Žeranovský Větrák - ráj srdce mého táty. ZVUK, 1997, jaro, s. 20-23.

Potůček, Martin: Žeranovský Větrák. Veřejná přednáška, Žeranovice 21. 8. 2011. Powerpointová prezentace.

Stoklásková, Františka. Z paměti. In: Zpravodaj Muzea Kroměřížska, 1987, č. 2, s. 27-33.

Potůček, Martin: Táta. In: Anatomie komunismu: Skutečný příběh jedné rodiny, 2022, kap. 1.1, s. 15-28.

Příjmení mlynářů působících na mlýně

- Hlobila František
- mlýn postavil 1790
- Potůček František 1844 - 1903
- Potůček Julius I 1878 - 1952
- Potůček Julius II 1914 - 1979
- Potůček Tomáš I 1727 - 1801
- Potůček Tomáš II 1764 - 1832
- Potůček Tomáš III 1805 - 1865
- Potůčková Františka

Architektura

Stav nemovitosti

Zřícenina

Typ

Německý

Dominantní stavební konstrukce

Dřevěná

Historické prvky

Parametry

Technologie

Technologické vybavení

- Zcela bez technologie aj.

Popis technologického vybavení

Technologické vybavení

Stopy po neexistující mlýnské technologii

Doplňkový provoz

Doplňkový provoz - popis

Historické prvky

- mlecí kámen
 - pískovcový kámen (Počet: 3)
- Na památníku je ještě vřetenno a kypřice.

Parametry

Literatura a prameny

Typ	Název	Místo vydání/uložení	Specifikace	Poznámky
Literatura	Anatomie komunismu: Skutečný příběh jedné rodiny	Nakladatelství Karolinum Praha	Autor: Martin Potůček Rok vydání: 2022	Osudy stavitele Památníku MUDr. Františka Potůčka, narozeného na Větráku v roce 1913.
Literatura	Paměti Františky Stokláskové ze Žeranovic	Olomouc	Rok vydání: Vydáno 2010 Odkaz: celou publikaci je možno si prohlédnout v sekci Zajímavosti	Paměti Františky Stokláskové ze Žeranovic rozené Potůčkové, dcery drobného rolníka a větrného mlynáře Františka Potůčka ze Žeranovic. Vydáno nákladem rodiny.
Literatura	Z pamětí	Muzeum Kroměřížska	Autor: Stoklásková, Františka Rok vydání: 1987	Zpravodaj Muzea Kroměřížska, 1987, č. 2, s. 27-33.
Literatura	Žeranovský Větrák	Žeranovice	Autor: Potůček, Martin Rok vydání: 2011 Odkaz: celou presentaci je možno si prohlédnout v sekci Zajímavosti	Veřejná přednáška, Žeranovice 21. 8. 2011. Powerpointová prezentace.
Literatura	Žeranovský Větrák - ráj srdce mého táty.	ZVUK, jaro, s.20-23	Autor: Potůček, Martin Rok vydání: 1997	

ZajímavostiOstatní

Paměti Fr. Stokláskové ze Žeranovic [zde](#)

Žeranovický větrák - prezentace přednášky zde

Originály kupních smluv zde

Překlady tří historických smluv zde

Fotogalerie Základní obrázky

Ostatní

Historické fotografie a pohlednice

Současné fotografie -

objekt v krajině

Listinné dokumenty, korespondence

